

ETHOSUL PASTORAL-MISIONAR AL COMUNITĂȚILOR ROMÂNEȘTI DIN BANATUL SÂRBESC. ISTORIE ȘI ACTUALITATE

THE PASTORAL-MISSIONARY ETHOS OF THE ROMANIAN COMMUNITIES IN SERBIAN BANAT. HISTORY AND ACTUALITY

Pr. dr. Daniel ALIC

Abstract: The Church in the Serbian Banat has promoted, according to its possibilities, a normal and healthy general attitude towards the community of its believers. It was always close, sacrificed time and resources, fought and acted, preached and educated. All this was interwoven with the prayer that was uttered in the altars of the churches and in the souls of the people. It remains for us to intensify the spiritual and pastoral struggle in order not to lose what is left of the souls of the people who live in the far west of the Romanian space. In today's pastoral conditions, the parish church must go beyond its strictly liturgical role, so that it does not appear to be just an institution that provides religious services. Other activities, such as those organized with the younger generation, spiritual evenings, catechetical cycles, the promotion of traditional values, religious music concerts, religious film evenings and even conferences on various topics (religion, philosophy, science) to strengthen the faith, language and customs of Romanians in the communities of believers in Serbia are also very well received in the parish

Keywords: Romanian Orthodox Church, Serbian Banat, pastorate, mission, collaboration

Instituția Bisericii a fost în decursul istoriei o matcă de dezvoltare a spiritului omenesc. Chiar dacă, cel mai adesea, se consideră că formele de organizare bisericească au îngădit manifestările omenești, trecutul Bisericii Ortodoxe dovedește cu documente că eparhiile, mănăstirile, proptopopiate

și parohiile, ca forme concrete de exprimare a deciziei bisericești, au ajutat întotdeauna la progresul cultural și social al comunităților. De altfel, a vorbi numai de un urcuș strict spiritual și religios, fără a implica celelate aspecte ce țin de conviețuirea umană, este utopic și în afara ethos-ului ortodox.

Vorbind de modul în care Biserica a fost părtașă la înaintarea societății, un bun exemplu ne oferă Banatul. Observăm și de aici că Biserica a fost mereu aproape de nevoile credincioșilor ei și a luptat pentru o înțelegere corectă a realităților sociale, fără a se desprinde de mesajul ei religios și fără a face compromisuri la nivelul adevărului de credință păstrat în tezaurul Tradiției.

Provincia istorică Banat, situată în vestul spațiului românesc, a avut din cele mai vechi timpuri o istorie bogată, diferită în multe aspecte de celelalte teritorii românești. Ceea ce se remarcă peste timp este faptul că în Banat au conviețuit etnii diferite, de religii diferite, care au creat în cultura românească un model multicultural, iar din punct de vedere religios o viziune de împreună trăire în duh evanghelic de frățietate. Relațiile românilor bănățeni cu cei de alte etnii și de altă credință au fost în general bune, probleme mai grave fiind doar sub aspect patrimonial în procesul de desprindere a credincioșilor români de Biserica Ortodoxă Sârbă și crearea unei ierarhii românești proprii după sinodul de la Carloviț (1864-1865). Animizitățile au fost multe în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și au continuat până la desființarea Imperiului austro-ungar în anul 1918. Relația defectuoasă cu frații ortodocși sârbi a continuat și după Primul Război Mondial și a fost dată de stabilirea granițelor între statele român și sârb.¹

Până la destrămarea Imperiului austro-ungar, Banatul sau spațiul format între Dunăre-Mureș și Tisa a fost un spațiu unitar, încadrat în hotarele aceleiași entități politice. În istoriografie numirea care se dă acestui teritoriu este Banatul istoric. După Primul Război Mondial, partea din vestul Banatului rămasă în hotarele Regatului sârbo-croato-sloven a primit numele de Banatul sârbesc, iar mai târziu, în funcție de evoluțiile politice ale statului vecin, Banatul iugoslav. După anul 1991, când Republica Federativă Iugoslavia s-a fragmentat, s-a revenit la numirea de Banat sârbesc. Prin urmare, cercetările istoriografice care vizează Banatul sârbesc au în vedere teritoriul Banatului care se află actualmente în componența Republicii Serbia. Din punct de vedere politic, Banatul sârbesc este încorporat în Provincia Autonomă Voivodina, o regiune ce aparține teritorial Serbiei și care prezintă o importanță strategică și economică deosebită pentru statul vecin.

Din alt punct de vedere, Biserica Ortodoxă Română din Banatul sârbesc a jucat un rol important în păstrarea culturii și limbii naționale a credincioșilor

¹. Arhimandrit Constantin TIMIȘ, *Viața bisericească a românilor ortodocși din Banatul sârbesc în prima jumătate a secolului al XX*, Editura Presa universitară clujeană/Editura Episcopiei Caransebeșului, Cluj-Napoca/Caransebeș, 2019, p. 7.

ei. Mai mult ca în România, unde statul sprijinea cultura și educația, Biserica Ortodoxă Română a fost pentru românii din Serbia principala instituție „care și-a adus contribuția în mod direct la formarea, dezvoltarea și păstrarea identității naționale. Biserica a jucat un rol important în dezvoltarea culturală a populației, alfabetizarea acesteia, cultivarea credinței strămoșești și păstrarea limbii și a sentimentului național”.²

Pentru a înțelege mai bine prioritățile pastorale și misionare ale comunităților românești din Banatul sârbesc, trebuie să facem o scurtă incursiune istorică în relația dintre Biserica Ortodoxă Română și cea Sârbă, mai ales cu privire la jurisdicția asupra parohiilor mixte româno-sârbe după despărțirea ierarhică. Sunt destule documente care arată că eparhiile istorice din Caransebeș și Arad s-au străduit să-și înființeze parohii românești în satele din Banat cu populație mixtă. În acest context, viața românilor ortodocși din Banatul sârbesc la începutul secolului al XX-lea, până la fragmentarea Banatului istoric petrecută în anul 1919, a fost axată pe afirmarea valorilor neamului românesc atât sub aspect etnic, cât și sub aspect religios.

Trebuie evidențiate și protopopiatele înființate cu scopul de a se îngriji și de a păstori parohii românești din vestul Banatului. Transformările prin care au trecut parohiile de aici sunt strâns legate de istoria celor trei protopopiate: Biserica Albă, Vârșeț și Panciova, dependente de Episcopia Caransebeșului, și Protopopiatul Banat-Comloș/Sârcia, dependent de Episcopia Aradului.³

După anul 1919, când o parte a Banatului a rămas definitiv sub administrație sârbească, intrând în componența Regatului sârbo-croat, condițiile sociale și politice de existență a românilor rămași dincolo de granița românească au fost mai grele decât în vremea Imperiului austro-ungar. Nu doar viața bisericească a românilor din protopopiatele Biserica Albă, Vârșeț, Sârcia și Panciova a fost îngreunată, ci și viața socială, în general. În rândurile intelectualității românești din Banatul sârbesc au existat inițiative multiple pentru a ridica și promova cultural și național comunitatea românească. Au existat năzuințe și strădanii în lupta pentru drepturile comunității române, în contradicție cu politica autorităților care se pronunța ferm în defavoarea emancipării românilor. Lucrurile au fost încetinite și de faptul că în Banatul sârbesc se găsea o intelectualitate românească împărțită după criterii politice și diverse interese. Cu toate acestea, din anul 1919, an fatidic pentru românii din vestul Banatului, și până în preajma izbucnirii celui de al Doilea Război Mondial, au existat și persoane care au luptat pentru idealurile românești și care au avut de suferit din partea

² Mircea MĂRAN, *Biserica din Vladimirovăț/Petrovasâla*, Novi Sad, Editura Episcopiei Caransebeș/ Editura Fundației, 2000, p. 10.

³ Arhimandrit Constantin TIMIȘ, *Viața bisericească a românilor ortodocși...*, p. 53.

autorităților sârbești. Între aceștia se remarcă preoți, învățători, fruntași ai satelor, și chiar elevi și studenți.⁴

Pe plan școlar, în Banatul sârbesc, după anul 1919 a fost o adevărată criză de învățători, iar școlile confesionale au avut de suferit. În anul 1918 românii aveau în Banatul sârbesc 42 de școli primare confesionale cu 210 învățători, după anul 1920 mai erau doar 23 de școli cu 32 de învățători, deoarece sârbii au închis 19 școli și au ucis, maltratată, bătut sau alungat în România 178 de învățători.⁵ În aceste condiții, pastorația românilor a avut de suferit.

În anul 1921, viața credincioșilor rămași în Banatul sârbesc nu s-a îmbunătățit. Mulți preoți și învățători, sub presiunea persecuțiilor, au plecat de la posturile lor în România, lăsând comunitățile fără elite care să le conducă în vreme de restriște. Constată cu tristețe că Biserica Sârbă se bucură de libertate în România, pe când pentru românii de dincolo tratamentul era ostil. Consistoriul diecezan din Caransebeș a cerut guvernului de la Belgrad ca românii din Serbia să fie tratați la fel cum sunt tratați sârbii din România.⁶

Șirul preoților români maltratați sau batjocoriți de către autoritățile sârbești nu s-a terminat odată cu semnarea tratatului care fragmenta Banatul în două, ci a continuat. În anul 1922, unii preoți au suferit pentru că au refuzat să pomenească la sfintele slujbe pe regele Serbiei și Casa Regală Sârbă din patriotism pentru țara-mamă, dar au fost îndemnați să o facă pentru a evita conflicte majore.⁷

Trebuie să amintim că statul român, la cererea mitropolitului primat de la București a căutat să vină în ajutorul parohiilor rămase în Banatul Sârbesc. Pentru ca acestea să nu fie pierdute de către Biserica Română, Guvernul României a propus guvernului vecin un tratat care să stipuleze aceleași drepturi pe care statul român le-a admis parohiilor sârbești de pe teritoriul său. Astfel, în 7 iunie 1921, cu prilejul semnării Convenției de alianță defensivă între România și Serbia, s-a semnat și un proces-verbal prin care guvernele român și cel sârb se obligau a numi delegați care să rezolve problemele legate de parohiile românești din Serbia, dar și de mănăstirile sârbești de pe teritoriul românesc. În urma acestui proces-verbal s-au format comisii bisericești care s-au întrunit în octombrie 1922 la Belgrad și noiembrie 1923 la Timișoara, dar din păcate nu s-a ajuns la niciun consens. În anul 1927, România și Serbia au semnat un acord în care se stipulau și problemele legate de bisericile română și sârbă. Astfel, s-au reluat negocierile în 1929 și 1930 la Belgrad, unde comisia română a cerut pentru parohiile

⁴ Arhimandrit Constantin TIMIȘ, *Viața bisericească a românilor ortodocși...*, p. 119.

⁵ *Dosar: Banatul istoric*, în ziarul *Cuvântul românesc*, anul XV, nr. 76/2006, p. 8.

⁶ Prot. Dr. Gheorghe COTOȘMAN, *Din istoria contemporană a eparhiei Caransebeșului, în „Altarul Banatului”*, anul I, nr. 1-2/1944, p. 29.

⁷ Arhimandrit Constantin TIMIȘ, *Viața bisericească a românilor ortodocși...*, p. 127.

românești de pe teritoriul sârbesc înființarea unui Vicariat și a unui Consistoriu care să se ocupe de trebuințele credincioșilor români. Dar nu s-a ajuns la un acord, deoarece Biserica Ortodoxă Sârbă a dorit să aibă drept de jurisdicție asupra parohiilor românești din Banatul sârbesc. După mai multe întruniri ale comisiilor bisericești s-a ajuns la o convenție care s-a semnat, în 2 iulie 1934, la Belgrad, de către împuterniciții celor două țări, apoi a fost ratificată, însă Guvernul Sârb nu a respectat această convenție, parohiile românești de pe teritoriul sârb suferind multe.⁸

Convenția privind poziția Bisericii Ortodoxe Române din Serbia și a Bisericii Ortodoxe Sârbe din România prevedea ca fiecare biserică să aibă eparhii autonome, iar în fruntea lor să fie un vicar cu rang de episcop. Această convenție a și fost ratificată de către statul român în 12 aprilie 1935, însă acest lucru nu a fost făcut de către statul sârb. Ca urmare a acestor evenimente politice, Vicariatul Ortodox Sârb din România a fost constituit încă din anul 1935, pe când cel român abia în anul 1971.⁹

Ca urmare a acestor neajunsuri pastorale, în ziarul din Panciova, **Graiul românesc** a apărut articolul *Starea bisericilor noastre (În pragul sinoadelor eparhiale)*, articol care prezenta pe larg starea parohiilor ortodoxe române din Banatul Sârbesc. În articolul anonim se arată că comunitățile românești care odinioară erau puternice au ajuns în pragul mizeriei: ... *Văzând că trec anii de-a rândul în așteptarea zadarnică, ne vedem siliți a ne forma și un al doilea front de luptă contra foștilor noștri frați de suferință și frați de sânge, cari prin nepăsarea celor mari și abuzurile celor mici, ni-au dat lovitură amare. Știm bine, că intelectualii noștri de voie de nevoie s-au dus, ne-au părăsit și că au rămas atâtea goluri neumplute în școală și în biserică, cum nu s-a văzut la nici un popor după războiul din fosta Monarchie Austro-Ungară. Până când de exemplu sârbii din România nu au aproape nici o parohie vacantă și au atâtea învățători din câți au lipsă, dar și de alți cărturari, până atunci noi românii din Banatul Jugoslav am pierdut trei pătrimi din învățătorii și mai bine de jumătate din preoți. A trebuit să îndurăm jalea și rușinea, că sate puternice cu aproape 7000 locuitori, cu nu sunt altele în cuprinsul țării românești, cari aveau 10 învățători și trei preoți, au rămas fără preoți fără dascăli.*¹⁰

În aceste condiții, preoțimea ortodoxă română din Banatul sârbesc a fost adevăratul steag al simțămintelor românești în Serbia. Preoții erau inițiatorii

⁸ Petrică ZAMELA, *Mitropolitul Vasile Lăzărescu al Banatului (1894-1969). Monografie istorică*, Oradea, Editura Universității din Oradea, 2011, p. 50-51.

⁹ Arhim. Longhin MUNCEAN, *Românii din Banatul Sârbesc în perioada 1920-1948. Câteva aspecte bisericești și culturale, în volumul Simpozionului Internațional „Taină și mărturisire”, Caransebeș, Editura Episcopiei Caransebeșului, 2011, p. 391.*

¹⁰ *Starea bisericilor noastre (În pragul Sinoadelor Eparhiale)*, în „Graiul Românesc”, anul III, nr. 15 din 12 aprilie 1924, p. 1-2.

în majoritatea acțiunilor culturale și naționale din parohiile lor. Ei se găseau în conducerea societăților culturale cum ar fi: *Nădejdea*, *Foaia poporului român*, *Biruința* etc. Un merit l-au avut preoții și în activitățile desfășurate în cadrul asociației *Astra*, care s-a reînființat în Banatul Sârbesc, în anul 1936.¹¹

Pe plan pastoral, preoții români din Banatul sârbesc și-au împlinit misiunea de păstori cu multă dragoste. Pentru că munca misionară presupune și implicare socială și ajutor la nevoile materiale ale credincioșilor, preoții ajutau populația aprovizionând-o cu petrol, lemne, sare, lumânări și alte lucruri de care ducea lipsă în perioada interbelică, cât și în timpul celei de a Doua Conflagrații Mondiale.¹²

În perioada celui de-al Doilea Război Mondial, pe lângă greutățile cu care se confruntau preoții români din Banatul sârbesc, statul român a cerut și impozitarea clerului în funcție de sesiile parohiale. Războiul a adus cu sine și scăderi de ordin moral sau spiritual. Se constată o scădere a interesului credincioșilor pentru viața religioasă, frecvența credincioșilor la biserică a scăzut, la fel și interesul pentru Sfânta Taină a Spovedaniei, sectarismul a început să ia amploare și mulți credincioși au fost cuprinși de indiferentism religios și de un materialism exagerat.

Odată cu ridicarea Episcopiei de Timișoara la rangul de Arhiepiscopie și Mitropolie (1948), parohiile românești din Banatul iugoslav au depins canonic de Mitropolia Banatului, cu sediul la Timișoara.¹³ Perioada critică a regimului comunist în Iugoslavia s-a sfârșit în anii '50, când treptat se constată o liberalizare în toate domeniile vieții sociale. Biserica Ortodoxă Română și preoțimea română din Banatul sârbesc în acesta perioada încep să-și redobândească respectul. Un prim semn al liberalizării guvernării comuniste în Serbia a fost decizia lui Iosip Broz Tito ca cetățenii care doresc să plece peste granițe să muncească sunt liberi să o facă. Și românii noștri din Banatul sârbesc s-au bucurat de acest privilegiu, comunitățile au progresat economic, însă viața pastorală a avut de suferit.

Odată cu înființarea Vicariatului Ortodox Român din Banatul sârbesc în anul 1971, acesta a primit sub oblăduirea sa pe toți români ortodocși de pe teritoriul dintre frontiera sârbo-română și Dunăre.¹⁴ În anul 1993, în cadrul Vicariatului Ortodox Român de la Vârșeț erau trei protopopiate cu 39 de parohii și filii organizate astfel: protopopiatul Vârșeț avea 19 parohii, protopopiatul Panciovei avea 14 parohii și protopopiatul Toracu Mic – 6 parohii. Mai reținem că în anul 1993 în cadrul Vicariatului Ortodox Român

¹¹ Dr. Mircea MĂRAN, *Clerul român din Banatul Sârbesc în anii păstoririi episcopului Veniamin Nistor*, în „Taină și mărturisire“, Caransebeș, Editura Episcopiei Caransebeșului, 2011, p. 304-305.

¹² Gligor POPI, *Asociația culturală Astra din Banatul Iugoslav*, Reșița, 2001, p. 49.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

de la Vârșeț erau 22 de preoți.¹⁵ Încă de la înființarea vicariatului de la Vârșeț și până în prezent, clerul românesc din Banatul sârbesc a fost implicat în activitatea catehetică prin orele de religie, în programe și proiecte religioase pe care vicariatul le-a organizat pentru susținerea tineretului român din Serbia.¹⁶

Din punct de vedere cultural, în cuprinsul Vicariatului Ortodox Român de la Vârșeț, remarcăm faptul că au fost în anul 1996 aproximativ 27 de coruri bisericești care au dat răspunsurile la serviciile divine oficiate în parohii, iar în 24 de localități românești din Serbia s-au înființat fanfare care au participat la manifestările religioase.¹⁷

În 14 februarie 1997, la ședința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a participat și o delegație a Vicariatului Ortodox Român din Banatul sârbesc, patriarhul Teoctist comunicând delegației Vicariatului Român din Vârșeț că Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a luat act de cele dorite de către preoții și credincioșii români de dincolo de graniță și a hotărât ridicarea la rangul de episcopie a celor două vicariate românești din Banatul sârbesc și Ungaria. Astfel, s-a hotărât ca episcopul Caransebeșului să fie administrator pentru Episcopia românească de la Vârșeț, iar episcopul Aradului să fie responsabil cu Episcopia românească de la Gyula.¹⁸

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, prin hotărârea nr. 562 din 13-14 februarie 1997, a reactualizat și pus în aplicare o hotărâre sinodală mai veche, din 23 octombrie 1933, ce prevedea înființarea Episcopiei Ortodoxe Române cu sediul la Vârșeț. Episcopului dr. Laurențiu Streza al Caransebeșului, actualmente mitropolitul Ardealului, i s-a încredințat responsabilitatea de Episcop-loctiitor al acestei Episcopii, până la alegerea unui Episcop titular.¹⁹

Considerând în deplină legitimitate hotărârea de înființare a Episcopiei Ortodoxe Române de Vârșeț, Biserica Ortodoxă Română a continuat să sprijine credincioșii români din Banatul sârbesc prin publicații religioase²⁰, prin intensificarea legăturilor cultural-bisericești și prin vizitele canonice și pastorale întreprinse de episcopul dr. Laurențiu Streza al Caransebeșului în cuprinsul Eparhiei de Vârșeț.²¹ În ședința de lucru de Sfântul Sinod din

¹⁵ Protopop Moise IANEȘ, *Biserica Ortodoxă Română din Banatul Iugoslav păstrătoare a identității românilor de sub oblăduirea ei*, în „Altarul Banatului”, anul IV, nr. 1-3/1993, p. 38.

¹⁶ Gligor POPI, *op. cit.*, p. 329-330.

¹⁷ *Ibidem*, p. 329-330.

¹⁸ *O delegație vicarială la ședința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române*, în *Semănătorul*, anul XVII, nr. 2, martie-aprilie 1997, p. 1.

¹⁹ Arhiva Episcopiei Caransebeșului, *Dosar cu acte sinodale din anul 1997*, nenumărat.

²⁰ *Ibidem*, document 4.145/2000.

²¹ În perioada februarie 1997 - martie 2001, ierarhul de la Caransebeș a efectuat peste 40 de vizite la românii din Banatul iugoslav.

19 februarie 2001²² s-a hotărât alegerea unui episcop pentru amintita eparhie, statutul acestuia urmând să fie acela de episcop vicar al Mitropoliei Banatului, cu atribuțiuni de administrare a Episcopiei românești de la Vârșeț. Persoana aleasă a fost Preasfințitul dr. Daniil Stoenescu, hirotonit arhieru la 1 aprilie 2001, și instalat în noua sa demnitate la Duminica Floriilor din același an, în catedrala episcopală din Vârșeț.

O episcopie urma să întărească elementul românesc pentru că în unele localități din Banatul sârbesc, în special în cele locuite cu preponderență de sârbi, doar numele de familii românești mai arată că acolo au locuit români. Între aceste localități se numără: Dupliaia, Gai, Iasenovo, Uliama, unde în vechime locuiau familii curat românești.²³ Un centru eparhial s-a considerat necesar și pentru întărirea credinței ortodoxe. Populația română, deși a fost persecutată de către autoritățile sârbești atât în perioada interbelică cât și în timpul comunismului, a rămas preponderent ortodoxă și statornică în credința strămoșească, doar la Iancaid și Marcovăț existând comunități greco-catolice care nu au fost interzise în perioada comunistă. Pe lângă ortodocși și greco-catolici, în Banatul sârbesc mai sunt și creștini neo-protestanți: nazarineni, adventiști, bapțiști, martorii lui Iehova și pentecostali.²⁴

În prezent, românii ortodocși sunt organizați într-o episcopie cu titulatura de *Episcopia Daciei Felix*. Noua eparhie a fost recunoscută de către Biserica Ortodoxă Sârbă, dar și de către Ministerul Cultelor din Serbia în 28 aprilie 2009. Acest fapt a fost posibil datorită dialogului purtat de către cele două delegații patriarhale de dialog din anul 2006. Noile probleme apărute în legătură cu situația bisericească a românilor de pe Valea Timocului și Valea Moravei au adus deschis noi nemulțumiri care vor stopa și pe mai departe recunoașterea deplină a episcopiei românești din Serbia, adică recunoașterea ei deplină și din partea Bisericii Ortodoxe Sârbe.

În prezent, viața pastorală este susținută cultural de publicațiile editate de către Episcopia Daciei Felix și de alte publicații editate de către parohii prin grija preoților. În aceste publicații credincioșii români redau diverse informații istorice despre parohia sau localitatea în care trăiesc, dar și predici sau articole cu caracter religios.

De asemenea, remarcăm faptul că relațiile și vizitele românilor ortodocși din Banatul Sârbesc cu țara-mamă s-au înmulțit²⁵, cu mult folos sufletesc și misionar pentru comunitățile de români din Serbia, însă pandemia începută în primăvara anului 2020 a îngreunat mult colaborarea frățească. În prezent, prin grija Preasfințitului Părinte Ieronim Crețu, actualul episcop

²² Arhiva Episcopiei Caransebeșului, *Dosar cu acte sinodale*, document nr. 285/30martie 2001.

²³ Gligor POPI, *op. cit.*, p. 329.

²⁴ *Ibidem*, p. 330.

²⁵ I. MURĂRESCU, *Colaborarea cultural religioasă Sărcia-Bocșa*, în revista „Sărcia”, anul XX, nr. 31 din decembrie 2014, p. 5.

titular al Episcopiei Daciei Felix, sunt create legături duhovnicești și culturale între comunitățile bănățene din cele două țări, legături benefice pentru comunități și pentru viața religioasă din Banat.

Provocările misionare cu care se confruntă astăzi românii din Serbia sunt mari, multe dintre ele comune cu a fraților din țară.²⁶

- *depopularea satelor ca urmare a natalității reduse și a emigrației*; Emigrația spre țări cu un nivel de trai mai ridicat s-a amplificat în ultima vreme, mai ales datorită instabilității politice din Serbia. În acest context, tinerii părăsesc mai ales localitățile rurale, iar numărul nașterilor scade constant.

- *comunități cu medie de vârstă înaintată*; În toate parohiile românești din Banatul sârbesc această tendință este accentuată.

- *pierderea identității și asimilarea prin plecarea în marile orașe*; Spre deosebire de Țara Mamă, tinerii care pleacă spre orașele cu populație majoritară sârbească sunt lipsiți de educație în limba maternă. Asimilarea se produce inevitabil, mai ales că în unele orașe mari (Novi Sad și Zrenianin) nu sunt nici înființate parohii românești.

- *scăderea interesului pentru cultura și tradițiile românești*; Globalizarea, internetul, televiziunea și rețelele de socializare facilitează îndepărtarea de tradițiile familiei și ale comunității

- *lipsa ajutoarelor de stat pentru comunități*; Și astăzi românii din Serbia sunt nemulțumiți de faptul că autoritățile române care dispun de mijloace diplomatice de ajutorare nu acordă ajutor suficient comunităților.

- *proliferarea sectelor*; Istoric vorbind, unele localități au români care aparțin unor culte neoprotestante (cel mai mult la nazarineni), iar în actualitate, deși puțini, mai sunt românii care îmbrățișează sectele, mai ales în parohiile unde nu sunt preoți stabili.

- *secularismul*; Acesta este o problemă generală a omenirii, care se îndepărtează tot mai mult de valorile spirituale. Tinerii sunt cei mai vizați de acest curent, iar parohiile românești din Episcopia Daciei Felix nu fac excepție

- *scăderea interesului pentru preoție în rândul tinerilor*; Dacă în urmă cu 10-15 ani erau tineri care urmau școlile de Teologie din Caransebeș și Timișoara, astăzi numărul lor este mic, fiind ani în care nici un tânăr român nu își îndreaptă pașii spre seminar sau facultate.

- *imposibilitatea unor comunități de a întreține un preot*; Fiind cu credincioși foarte puțini, unele parohii nu pot întreține preot în condițiile în care statul sârb nu acordă ajutor la salarizarea personalului clerical.

²⁶ Vezi Pr. Drd. Mihai-Octavian BLAJ, *Familia creștină a românilor din Diaspora. Perspective canonice și pastorale*, în „Studia Doctoralia”, Editura Universității „Aurel Vlaicu” Arad, Anul 5, Nr. 5, 2020, p. 116-129.

- *parohii vacante mulți ani și preoți care nu locuiesc în parohie*; În parohiile mici, cu câțiva credincioși, suplinesc proții din împrejurimi, serviciile religioase fiind aproape inexistente. Mai sunt și preoți navetiști, cu preponderență în parohiile mici.

- Dacă ar fi să creionăm câteva posibilități de dinamizare a vieții pastorale și misionare a comunităților de români din Banatul sârbesc, rezultate ar putea avea următoarele activități:

- intensificarea schimburilor duhovnicești și culturale între comunitățile de românești aflate de o parte și de alta a graniței cu Serbia;

- decizii bisericești responsabile în legătură cu comunitățile românești din Serbia;

- școlarizarea elevilor și studenților teologi români din Serbia în spiritul misiunii specifice locului;

- crearea unor posturi de preoți misionari pentru comunitățile din Serbia;

- crearea unor structuri catehetice funcționale pentru tineri și pentru alte categorii sociale (în funcție de necesități);

- distribuirea gratuită a cărților de rugăciuni și a altor tipărituri cu conținut religios;

- întemeierea unei mănăstiri românești în zona Vârșețului.

În condițiile pastorației actuale, biserica parohiei trebuie să fie depășească rolul strict liturgic, ca să nu pară doar o instituție care prestează servicii religioase, așa cum au impresia chiar mulți dintre credincioșii noștri. În parohie sunt foarte bine receptate și alte activități, ca de exemplu, cele organizate cu generațiile tinere, seri duhovnicești, cicluri de cateheze, promovarea valorilor tradiționale, concerte de muzică religioasă, seri de film religios și chiar conferințe pe teme diverse (religie, filozofie, știință) pentru a întări credința, limba și obiceiurile românilor din comunitățile de credincioși din Serbia.

Din cele expuse mai sus se poate observa că mergând pe firul istoriei până în zilele noastre, Biserica din Banatul sârbesc a promovat, după posibilități, o atitudine generală normală și sănătoasă în raport cu comunitatea credincioșilor ei. A fost mereu aproape, a sacrificat timp și resurse, a luptat și a acționat, a propovăduit și a educat. Toate acestea au fost împletite cu rugăciunea ce s-a rostit în altarele bisericilor și în sufletele oamenilor. Rămâne să intensificăm lupta duhovnicească și pastorală pentru a nu pierde ce a mai rămas din sufletul oamenilor care străiesc în extrema vestică a spațiului românesc.